

Functiebeloning: een afwijkende mening

In één jaar tijds hebben drie commissies, ingesteld door de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, zich uitgesproken over voor het bos en de bosbouw in Nederland relevante zaken: de Commissie Financiering Natuurbeleid, de Commissie Bosuitbreiding en de Commissie Functiebeloning Bossen. Na een beknopte weergave van de adviezen uitgebracht door de Commissie Financiering en de Commissie Bosuitbreiding wordt vooral een kritisch commentaar gegeven op het advies van de Commissie Functiebeloning.

De Commissie Financiering Natuurbeleid (1992) heeft zich gebogen over de financiering van het natuurbeleid. Bij de integrale uitvoering van alle plannen is er jaarlijks een structureel tekort op de Rijksbegroting van 100-200 miljoen gulden. Het betreft vooral de aankopen van grond en de inrichting ervan voor natuur en bos, met name in de ecologische hoofdstructuur. Er worden daarbij ook voorzichtige ideeën geopperd over privatisering, zoals het idee dat boeren en andere particuliere grondeigenaren vrijkomende grond voor bos of natuur zouden kunnen gaan inrichten. Ik vraag me in dit verband al langer af of alle ecologisch waardevolle terreinen inderdaad bij voorkeur moeten worden aangekocht en of de daarmee gemoeide overheidsfinanciën (vele miljoenen) voor een deel van die terreinen niet beter kunnen worden besteed

■ Bos heeft een hoge recreatieve waarde

aan het stimuleren van natuurgericht beheer door de particuliere eigenaren zelf (Van Maaren, 1989, 1992). Hoe het ook zij, de belangrijkste conclusie van de Commissie is dat er ten behoeve van bos en natuur een andere prioriteitenstelling binnen de Rijksbegroting noodzakelijk is. Een centrale kassiersfunctie zou kunnen worden vervuld door een Nationaal Groenfonds.

De Commissie Bosuitbreiding (1993) heeft in een recordtijd het rapport "Goede gronden voor nieuw bos" uitgebracht (zie ook Goos en Prins, 1993). Het rapport geeft kort en zakelijk 26 concrete aanbevelingen van beleidsmatige en fiscale/financiële aard, voornamelijk in de richting van ministeries en andere overheidsorganisaties maar ook gericht op het bedrijfsleven. Sommige aanbevelingen gaan zelfs duidelijk verder dan de bosuitbreiding, zoals de aanbeveling om in het

algemeen voor permanent bos fiscale tegemoetkomingen (bijvoorbeeld in het kader van de Natuurschoonwet) te laten gelden. Bosuitbreiding zonder een goede basis voor de instandhouding en het beheer van bestaand bos zou immers bijzonder zinloos zijn.

Verder is het van belang dat verschillende aanbevelingen, met name die van fiscale aard, de conclusies van de Commissie Financiering Natuurbeleid bevestigen. Bovendien wijzen beide Commissies er op dat alle plannen van de overheid voor ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur (circa 170.000 ha) en de aanleg van 25.000 à 50.000 ha nieuw bos (en waarom niet meer?) een drastische wijziging in de geldstromen noodzakelijk maken. Zonder een verandering in de prioriteitenstelling in de Rijksbegroting zullen alle fraaie plannen gedoemd zijn in

de la te blijven liggen. Daarbij kan winst worden geboekt door het particulier initiatief stevig te stimuleren. En dat is bij uitstek het terrein van de derde Commissie.

Een herwaardering van bos en natuur?

Het advies van de Commissie Functiebeloning Bossen (1992) is kort, eenvoudig en moedig. De nood is groot bij vele boseigenaren; het bos wordt in Nederland hoog gewaardeerd (o.a. door recreanten) maar de samenleving heeft tot dusverre geen kans gezien hier meer dan een beperkte tegemoetkoming tegenover te stellen. Het rapport is moedig, aangezien het met een simpele rekensom aangeeft dat de financiering van het bosbeleid tenminste verdubbeling behoeft. Hiermee is het in goed gezelschap van de Commissie Financiering Natuurbeleid, die immers gesteld heeft dat voor de financiering van bos en natuur in Nederland een drastische reshuffling van de rijksbudgetten nodig is.

Het beheerskosten-tekort van het Staatsbosbeheer ligt rond de f 500 per ha per jaar; SBB beheert daarmee ook veel andere en kostbaarder terreintypen dan alleen bos. De verzelfstandiging van het Staatsbosbeheer zal vermoedelijk leiden tot afspraken over rijksfinanciering per terreintype. Hoe die eruit zien qua normering kan een leidraad zijn voor het vaststellen van de beheersbijdragen voor andere eigenaren van bossen en natuurterreinen. De beheersbijdrage van het Rijk aan instellingen als Natuurmonumenten ligt in de orde van grootte van f 200 per ha per jaar. Het valt niet in te zien waarom andere boseigenaren met veel minder toe zouden kunnen voor het beheer van soortgelijke terreinen.

Of zit hem daar nu juist de kneep van de problemen inzake de overheidsbijdrage aan deze andere boseigenaren/beheerders: Welke bijdrage leveren deze meer dan alleen de blote bosinstandhouding en het toelaten van publiek?

De Commissie Functiebeloning heeft mijns inziens gefaald om duidelijk te maken welke inspanning de 'andere' eigenaren van bos en natuur leveren. Op welk doel moeten de rijksbijdragen gericht zijn? Bij een rijksbijdrage nul blijft het bos toch ook in stand - zij het met dwang van de Boswet - en kan er toch ook gewandeld worden? Waarom een basisbijdrage, een toeslag voor oud bos (het gewoon maar laten staan?), een premie voor omvorming (met welk doel?) en een toeslag bedrijfsplan (alleen voor het bedrijfsmatig handelen?), zoals de Commissie voorstelt? Zou men het bij het beheer van langlevende systemen als bossen niet eerder moeten beginnen met het laten zien hoe er beheerd gaat worden, met welke doelen en middelen, het opstellen van korte bedrijfsplannen derhalve?

Fiscale voordelen, zoals voorgesteld door de twee andere commissies, zijn een welkome aanvulling voor de instandhouding van het bos en de motivering voor bosbeheer. Inkomstenbelastingvoordelen werken uiteraard alleen als er inkomsten zijn of als 'verliezen' mogen worden afgetrokken van ander inkomen. Maar ook nul-tarieven voor de vermogensbelasting en successierechten kunnen bosbezit en de instandhouding/het beheer ervan aantrekkelijk maken. Successie bijvoorbeeld komt doorgaans eens in de 25 à 30 jaar voor; de kosten hiervan zouden de kap van belangrijke bospartijen, die juist in stand gehou-

den zouden moeten worden, noodzakelijk maken. Een tegenstrijdigheid waaraan nu eindelijk eens een eind gemaakt zou moeten worden (zie ook Bosraad, 1993). Naar mijn mening kan dan ook gesteld worden dat de relatie tussen de samenleving en al haar wensen ten aanzien van het bos enerzijds en de mogelijkheden voor een financieel aantrekkelijke bosbedrijfsvoering anderzijds aan herwaardering toe is. In de volgende paragrafen wordt daar dieper op ingegaan.

De diensten en producten uit het bos

Op dit punt is het advies duidelijk: alle diensten die de boseigenaar/beheerder aan de samenleving levert kunnen niet langer alleen uit de opbrengsten van bosproducten als hout gedragen worden. Kort samengevat houden deze diensten naar mijn mening het volgende in:

Milieu

Bijdragen aan het leveren van schoon water, aan het zuiveren van de lucht en aan het beschermen van de bodem tegen erosie en verontreiniging. Het opslaan van CO₂ vindt vooral plaats bij stimulering van de boomgroei en duurzame benutting van het hout; dit komt derhalve bij de voortbrenging van de grondstof hout aan de orde.

Natuur

Bos wordt gezien als een natuurlijk ecosysteem, zelfs indien dit wordt beïnvloed door beheersmaatregelen. In beginsel is bos de van nature voorkomende vegetatievorm op de meeste groeiplaatsen, zij het met uitzondering van de natte situaties zoals venen.

Openlucht recreatie

Als omgeving voor rust en natuurbeleving scoort het bos

bijzonder hoog (200 miljoen bezoeken per jaar). Beheersmaatregelen op het gebied van voorzieningen voor parkeer- en wandelgelegenheid alsmede het geven van informatie over de beleevingswaarde verhogen de opvangmogelijkheden. Het bos is daarbij een vrij robuust ecosysteem, dat door een goede zoning plaats kan bieden aan veel recreatievormen (zoals verpozing, paardrijden, fietsen, wandelen).

Landschap

Indien landschap gedefinieerd wordt als de interactie tussen fysieke omgeving en menselijke activiteit is uitgerkend bos door zijn afmetingen en dichtheid een stevig structurerend element. Door zijn grote mate van continuïteit op dezelfde plaats is het bos ook in de ruimtelijke ordening een stabiele grootheid (Zie ook VAROR, 1993). Deze aspecten versterken de betekenis van bossen voor de ruimtelijke kwaliteit van onze leefomgeving.

Grondstofvoorziening

Bos kan op een zeker ecosystemniveau hieraan een belangrijke en continue (duurzame) bijdrage leveren door het oogsten van een deel van de bomen samengaand met een voortdurende verjonging. Via de juiste beheersmaatregelen kan een continue stroom van de vernieuwbare grondstof hout - waaraan in onze samenleving grote behoefte bestaat - plaats vinden. Door deze vorm van bosbenutting wordt tevens gebruik gemaakt van het bos voor CO₂-opslag en -verwerking via het hout.

De relatie tussen bosbeheer en samenleving

De samenleving waardeert al deze bijdragen aan het leefmilieu, zeker ook vanwege het multiplier-effect van werkgelegenheid, toe-

risme/horeca en natuurontwikkeling. Het is daarom zaak te zoeken naar mogelijkheden deze waardering om te zetten in daadwerkelijke ondersteuning van bos, bosuitbreiding en bosbouw door de middelen daarvoor beschikbaar te stellen. Zonder dat dreigt het gevaar dat de belangrijkste directe bron van inkomsten uit het bos - de houtvoortbrenging - de boventoon zou voeren ten nadele van de overige diensten aan de samenleving.

In dit licht is het onbegrijpelijk dat de Commissie voor deze verbetering van de samenlevingsbijdrage aan de instandhouding en de veelzijdige benutting van het bos een zo sturings- en criteria-loos pakket heeft aangeboden. De nood bij vele bosbeheerders is groot; er zal een forse bijdrage vanuit de samenleving (via de overheid) op tafel moeten komen om die nood te lenigen teneinde de bosbeheerders te motiveren om hun inspanningen voort te zetten. Dit is het sterke punt van het Advies inzake de herwaardering van bos en natuur. Maar welke inspanningen zijn de bosbeheerders dan bereid te leveren?

Hebben de beseigenaren/beheerders zo weinig ideeën hoe zij door middel van hun bosbeheersactiviteiten aan de wensen in de samenleving tegemoet kunnen komen? Een premie op 'oud bos' is toch een soort brevet van onvermogen? En het financieren van omvorming (tot wat?) is toch een aangelegenheid die bij de bosinstandhouding behoort en geen verbijzondering nodig heeft? Het opstellen van beheersplannen behoort tot normaal bosbeheer; als men daar wat extra's voor wil hebben, welke eisen mogen dan 'extra' aan het beheersplan worden gesteld?

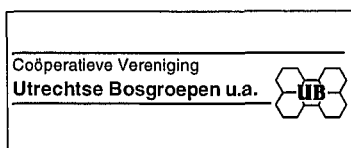
Is het werkelijk niet mogelijk een motiverender aanbod te doen

(anders dan 'openstelling en functievervulling in het algemeen') tegenover de vergoeding die van de samenleving (via de overheid) wordt gevraagd om dat aanbod te honoreren? En is het daarbij ook niet gewenst te laten zien hoe die interactie tussen aanbod en vergoeding bestuurd kan worden? Het moet toch mogelijk zijn daartoe een handzaam en uitvoerbaar organisatievoorstel te ontwikkelen. De eenvoud van het stelsel van functiebeloning, waar de Commissie voor pleit, kan moeilijk bestaan uit (kort geformuleerd): geef ons het geld, wij zorgen wel voor de rest. Hoe ziet die rest er dan uit? Welke middelen voor sturing en welke criteria voor beoordeling van het aanbod kunnen daarbij in aanmerking worden genomen?

Decentralisatie

Bossen in Nederland (en ook elders ter wereld) zijn bijzonder gevarieerd: van dennenbos op verarmde groeiplaatsen tot gemengde naald/loofbossen en zelfs vrij natuurlijk loofbos op de rijkere groeiplaatsen. De functie daarvan kan niet allemaal op één noemer gezet worden. Laat staan dat dit 'eenvoudig' vanuit Den Haag bestuurd kan worden. De verantwoordelijkheid voor een gewenste en goedgekwalificeerde functievervulling zal veel dicht bij het zeer gevarieerde bosbeheer gelegd moeten worden. Naar mijn mening kan een gedecentraliseerde en geregionaliseerde uitvoering van een bosbijdrageregeling een enorme besparing op de uitvoerings- en controlekosten betekenen. Waarom zouden de beseigenaren, met behulp van organisaties als bosgroepen en daarbij gesteund door provinciale instanties, de uitvoering en de controle niet zelf ter hand kunnen nemen? De provincies zijn zeer geïnteresseerd in de bosfunctievervulling, al was

het alleen maar uit hoofde van hun verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke ordening.

Uiteraard zal zo'n delegatie van verantwoordelijkheid van de rijksoverheid naar regionale organen gepaard moeten gaan met een duidelijke kaderstelling. Die kaderstelling moet er zijn om willekeur of discriminatie te voorkomen. Het gaat daarbij met name om eisen ter zake van functievervulling. Binnen dit kader kan veel overgelaten worden aan de regionaal verantwoordelijken, die op hun resultaten periodiek afgekeurd kunnen worden. Zo kunnen de in ontwikkeling genomen gebiedsvisies (door Rijk en provincies) een goede basis voor de kaderstelling opleveren. Waar kan het beste op welke wijze en tegen welke kosten bos beheerd worden? Naarmate dit bestuurlijk/organisatorisch vraagstuk beter wordt opgelost zal de bijdrageregeling eenvoudiger maar ook meer motiverend kunnen zijn voor de boscigenaren/beheerders, die immers bij dit (zelf)bestuur betrokken worden.

Voorbeelden van een dergelijke benadering zijn elders ter wereld te vinden. Zo kent Noorwegen sinds 1932 op grond van de Forest Protection Act een bosbouw investeringsfonds (nu Forest Trust Fund), ingesteld om de particuliere boscigenaren te stimuleren tot gekwalificeerd bosbeheer. Dit fonds wordt weliswaar voornamelijk gevoed door

de boscigenaren zelf, wat in Nederland niet of nauwelijks mogelijk zal zijn. Maar de organisatie van het Bosbouwfonds, waarbij provincies en zelfs gemeenten naast de boscigenaren een rol spelen, geeft aan dat zoiets uitvoerbaar is. (Øistad, Eid and Ellefson, 1992). In Japan zijn het de verplichte bosbouwcoöperaties die een belangrijke rol spelen. Er bestaan ca. 1650 van zulke coöperaties met ongeveer 1,8 miljoen leden en met een gezamenlijk bosbezit van 46% van het totale bosareaal (Elwood, 1992).

Het versnipperde bos

Zoals reeds eerder opgemerkt bestaat er niet zoiets als "het bos" in Nederland. Onze bossen zijn niet alleen zeer gevarieerd (verklaarbaar vanuit de historie) maar ook zeer versnipperd en verspreid gelegen in de landelijke gebieden. Versnipperd in tweeërlei opzicht: de eigendom en de ligging.

Aan de versnippering van de *eigendom* wordt ten aanzien van het bosbeheer de laatste jaren met verve tegemoet gekomen door de regionale bosgroepen. Die kunnen zich nog wat sterker profileren en uitgroeien tot een duidelijk (bestuurlijk) aanspreekpunt voor de verschillende overheden. Indien via decentralisatie de bosgroepen een rol zouden moeten vervullen bij de uitvoering van een functiebeloningsregeling, dan zullen de aangesloten eigenaren zich moeten beraden op het mandaat aan hun bosgroepbestuur.

De versnipperde *ligging* van bos in de landelijke gebieden is een resultaat van de vroegere ontginning tot landbouwgronden. Ondanks de hier en daar optredende verloederding door vervuiling van bodem, water en lucht kunnen deze snippers gezien worden als waardevolle groeikerken van de ecologische hoofd-

structuur en de mogelijke bosuitbreidingen daarbij. Het lijkt de moeite waard om ook die kleine bosjes bij de functiebeloning te betrekken; daarvoor lijkt het maatschappelijke draagvlak zo langzamerhand wel aanwezig. Ook dit zal alleen kunnen bij een decentrale en regionale uitvoering van een dergelijke regeling.

Criteria voor functiebeloning

Tot slot enige gedachten omtrent de 'beloning' per functie. Daarbij ga ik uit van de in het voorgaande kort samengevatte 'diensten' die aan de samenleving worden geleverd. Teneinde tot 'beloning' te kunnen komen worden deze 'diensten' vertaald in activiteiten van de boscigenaar/beheerder.

Milieu en landschap

Hierbij zal het voornamelijk gaan om de aanwezigheid van het bos en de instandhouding daarvan. Daarover is in de wereld heel wat te doen, bijvoorbeeld ten aanzien van de tropische (regen)wouden. Duurzaam beheer betekent in West-Europa al sinds enkele eeuwen instandhouding van de bron (ook voor de komende generaties) ondanks het gebruik ervan. Dat betekent met name een continue verjonging, bij welke termijnen dan ook. Afgaande op de huidige kosten van herbeplanting (ca. f 8.000/ha) en een termijn van 100 jaar zou een bijdrage voor de bosinstandhouding (75%) simpelweg op ca. f 60 per jaar per ha gesteld kunnen worden (zonder renteberekening).

Natuur

Specifieke natuurontwikkeling mag overgelaten worden aan de specifieke instellingen daarvoor. Andere eigenaren kunnen evenwel op een wat lager niveau wel degelijk bijdragen aan "meer natuur" in het bos. Daarbij gaat het niet om natuurwaarden die in elk

■ Vernieuwbare grondstof

bos in zekere mate aan de orde zijn; dat is begrepen onder het kopje "milieu en landschap". Particuliere eigenaren hebben in het verleden voor 'natuurmonumenten' gezorgd, die thans eigendom zijn van specifieke natuurbeschermingsinstellingen.

Het begrip "meer natuur" wordt hier vertaald in - voor een gedeelte van een bosbezit - een structuur en een zekere geschiktheid als biotoop voor zeldzaam wordende flora en fauna. Dit zal voor de eigenaar/beheerder een afnemende houtoogst betekenen en dus derving van inkomsten. Kort samengevat bij wijze van voorbeeld: 3 m³ minder per ha per jaar; indien de houtprijs op stam wordt geschat op f 50/m³, dan kan de rijksbijdrage (75%) gesteld worden op f 110/ha per jaar, voor die oppervlakte (in ha) die aan deze vorm van natuurontwikkeling wordt gewijd (af te spreken in beheersplannen gebaseerd op gebiedsvisies).

Openlucht recreatie

Afgezien van investeringen (zoals voor parkeergelegenheid) die afzonderlijk gefinancierd zouden moeten worden, concentreert de inspanning van de eigenaar/beheerder zich vooral op publieksbegeleiding, zoals toezicht en aanverwante werkzaamheden (in de positieve betekenis). Gedacht kan worden aan één persoon per 500 ha (te bereiken via samenwerking). Indien de kosten van zo'n persoon worden geschat op f 50.000 per 500 ha, dan betekent dit f 75 per jaar per ha (75%). Voor de (betrekkelijk kleine) investeringen zoals parkeergelegenheid, een ruiterspad en dergelijke kan gezocht worden naar lokale/regionale sponsors.

Grondstofvoorziening

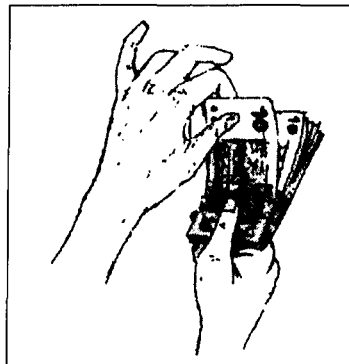
Hiervoor een prikkel te bedenken

is het meest lastig, aangezien het hierbij al gauw om concurrentievervalsing in EG-termen gaat. Een bijdrage in de exploitatiekosten of in de (momenteel wel zeer beroerde) houtprijzen is derhalve bij voorbaat uitgesloten. Wat de CO₂-vastlegging betreft zal het er voornamelijk om gaan de potentiële productie in het bos zoveel mogelijk te oogsten en daarmee het bos tot productie te stimuleren. In rijp natuurbos is de CO₂-vastlegging immers op constant niveau. Daartoe valt het volgende te bedenken. Er wordt in ons land immers minder hout geoogst dan er aan bijgroei is (Overleggroep Houtvoorziening en Houtproductie, 1991 en 1992). Potentieel zou de houtoogst verhoogd kunnen worden met 60% van 1,4 naar 2,3 miljoen m³ per jaar. Om de boseigenaar/beheerder daartoe te prikkelen zou een rijkspremie van f 10 gegeven kunnen worden voor elke m³ die meer dan 2/3 van de bijgroei betekent. De bijgroei van het opgaande bos gesteld op gemiddeld 9 m³/jaar/ha betekent dit maximaal een meer-oogst van 3 m³/jaar/ha en derhalve maximaal f 30/ha/jaar aan rijkspremie, voor die oppervlakte in hectare van het bosbezit dat aan de houtvoortbrenging is gewijd (af te spreken in beheersplannen). Per bosbezit of per

bosgroep kan het totale bedrag per jaar worden geschat en aan de hand van de gerealiseerde houtoogst (bijvoorbeeld per 5 jaar om jaarlijkse schommelingen op te vangen) worden afgerekend.

Tot slot de (bestaande) bijdragen in de opstelling van *beheersplannen* en de stimulering van *samenwerking*. Ik zie niet in dat de bijdrage voor beheersplannen beperkt zou moeten worden tot bosbezittingen groter dan 100 ha, indien via samenwerking tot groter beheerseenheden gekomen kan worden zoals de commissie ook zelf onderkent. Op den duur is aansluiting van de beheersplannen op de eerder genoemde gebiedsvisies van

■ Tien gulden voor samenwerking en beheersplan

milieu/landschap (bosinstandhouding)	f 60
natuur (bijvoorbeeld 20% van de opp.)	f 22
openluchtrecreatie	f 75
grondstofvoorziening (80% van de opp.)	f 24
bijdrage beheersplan	f 10
stimulering/samenwerking	f 10
totaal	f 201/ha

groot belang voor een optimale bijdrageregeling. De bedragen voor beheersplan en samenwerking kunnen mijns inziens ieder gehandhaafd worden op f 10 per ha.

Dergelijke aanbevelingen voor de kaderstelling van de rijksbijdrage in bossen van 'andere eigenaren' zouden (opnieuw globaal) de volgende sommatie te zien kunnen geven:

Een andere normering kan uiteraard tot een ander totaalbedrag leiden.

Mijn conclusie

Er is veel meer sturing en structuur in een functiebeloningssysteem te brengen dan door de Commissie Functiebeloning is geopperd. Mijn ideeën ogen op het eerste gezicht ingewikkelder dan het officiële advies. Hierbij moet echter bedacht worden dat de genoemde criteria bij de uiteindelijke vaststelling van een bijdrage in de functievervulling globaliseerd kunnen worden. Het gaat per saldo om een stuk moti-

vatie bij de boseigenaren/beheerders om hun bossen zo efficiënt mogelijk te beheren aan de hand van prikkels. Wie nog efficiënter beheert zal daarbij 'winst' kunnen maken. Anderzijds mag van de overheden worden gevraagd vertrouwen te stellen in het zelfbestuur van de boseigenaren. Daartoe zou een convenant kunnen worden opgesteld; de inhoud daarvan meen ik te moeten overlaten aan de vindingrijkheid van de betrokken actoren (Bosschap, bosgroepen, provincies en de rijksoverheid).

Literatuur

- Bosraad (1993). Beheer en aanleg van bos fiscaal stimuleren. Persbericht. Den Haag.
- Commissie Financiering Natuurbeleid (1992). Naar een sluitende groenfinanciering. Een bittere noodzaak om Nederland ook voor toekomstige generaties leefbaar te houden. Den Haag.
- Commissie Functiebeloning Bossen (1992). Een herwaardering van bos en natuur. Advies van de Commissie Functiebeloning Bossen. Den Haag.

- Commissie Bosuitbreiding (1993). Goede gronden voor nieuw bos. DHV Milieu en Infrastructuur BV, Amersfoort.
- Goos, J. en G.A.H. Prins (1993). Advies van de Commissie Bosuitbreiding: "goede gronden voor nieuw bos". Nederlands Bosbouw Tijdschrift 65 (1), pp. 2-7.
- Øistad, K., J. Eid and P.V. Ellefson (1992). Norway's Forest Trust Fund; Innovative support for non-industrial private forests. Journal of Forestry, June 1992, pp. 17-20.
- Elwood, N.E. (1992). Forestry Cooperatives in Japan: Offering management, financial and educational services. Journal of Forestry, June 1992, pp. 25-28.
- Maaren, A. van (1989). Het Natuurbeleidsplan: een beschouwing met bijzondere aandacht voor bos en bosbouw. Nederlands Bosbouw Tijdschrift 61 (11/12), pp. 304-309.
- Maaren, A. van (1992). Nieuwe natuur in vertrouwde handen? Syllabus behorend bij IBN/IKC-symposium Werken aan Nieuwe Natuur. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek / Informatie- en Kenniscentrum, Wageningen. pp. 4.
- Overleggroep Houtvoorziening en Houtproductie (1991). Houtoogst, voorraad en bijgroei in het Nederlandse bos. Directie Bos- en Landschapsbouw LNV, Utrecht.
- Overleggroep Houtvoorziening en Houtproductie (1992). De prognose oogstbaar hout in het Nederlandse bos. IKC-NBLF, Utrecht.
- VAROR (1993). Advies bosuitbreiding (een reactie van de Raad op het rapport van de Commissie Bosuitbreiding). Voorlopige Adviesraad voor de Openluchtrecreatie, Amersfoort.